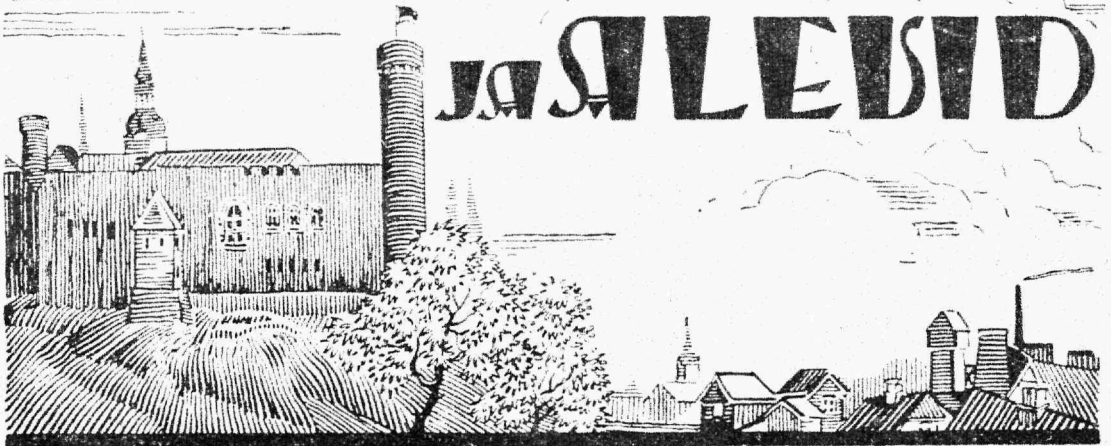

LINNAD

JA ALEVID

»EESTI LINNADE LIIDU HÄALEKANDJA«

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

VI aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 2

Mai

1933

SISU:

Linnade vappidest ja nende tarvitamisest — Dr. P. Johansen.

Linnade ja alevite ülesandeid tuleviku aero-keemilis-bakterioloogilises sõjas — A. Kümmel.

Veel isiku perekonnanimede, nimede ja kohanimede kirjutusviisist — V. Avesson.

Märkmeid kohalikust omavalitsusest Skandinaavias — A. Gustavson.

Tartu aedlinnad ja aianduslinnaosad — A. Martin.

Kroonika.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

No 2	Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6, telefon 431-58.	1933
VI AASTAKÄIK	Ilmub 10 korda aastas. Numbri hind 25 s.	Mai

Linnade vappidest ja nende tarvitamisest.*)

Dr. P. Johansen.

Tallinna Linna Arhiivi abijuhataja.

Juba ürgajast peale tarvitas inimkond teatud märke ja embleeme, et kriipsutada alla oma kuuluvust organisatsiooni või ühendusse. Vanemal ajal tarvitati märke peamiselt sõjapidamises, hiljem aga tähistati sellega ka kuulumist sugukonda ja suguharusse. Tõeline vapindus arenes välja alles Lääne-Euroopa rüütliseisuse õitseajal, XI ja XII sajandist peale. Tekkis komme kaunistada kilpi teatud märkidega, samuti hiljem ka kiivrit.

Nii põlvneleb kogu vappide sümboolika keskajast ja temast peegeldub meile tolleaegse rüütliseisuse kunstimeel ja ajavaim. Iga rüütli suurimaks auks oli viia oma embleemid võitlusse ja seal nende eest vapralt võidelda. Tulirelva leiutamise ja laiemal määral tarvitamisele võtuga XV sajandi lõpul ja XVI alul aga kaotasid vapid õieti oma praktilise ja sõjalise tähenduse. Siitpeale omandasid nad ikka enam ja enam kunstipärasema ilme ja olid rohkem suursugusemate suguvõsade uhkusesemeiks kui sõjaliseks tarvitamiseemeiks. Sel ajal algab ka vähehaaval tõelise klassikalise heraldika langus, keskajegsed sümbolid muutuvad arusaamatuiks ja jäävad unustusse. XVII sajandil nii sagedane tõus kodanikuseisusest aadliseisusesse ja aadlitiitli andmine ohvitserile ja ametnikele põhjustasid omakord määratu hulga uute vappide loomise. Need olid aga enamasti mitmesuguste embleemide maitsetud kogumid ja seisid tihti täielikus vastolus heraldika juhistega. Veel halvemaks kujunes olukord XVIII sajandil, eriti Venemaal. Uuestisünni — renessansi elas heraldika üle alles XIX sajandil, mil ta esialgsed põhinõuded leidsid

jälle tunnustamist ja ta tõsteti uuesti ausse. Sealpeale pääsis maksvusele põhimõte: mida lihtsam on vapp, seda mõjurikkam ja suursugusem, enamasti ka vanim.

Ka linnavapid on pärit rüütliajast ja sagedasti koostatud rüütlivappide eeskujul. Alates XII ja XIII sajandist, mil üksikud linnad said omavalitsuse, võisid valida magistraadi ja aegamööda muutsid maahärradest täitsa rippumatuiks, hakkasid nad oma pitserite jaoks tarvitama ka vapisarnaseid sümboleid. Vanemal ajal kujutati vappidel enamasti linna heraldilist pilti. Seda tõendavad meie maagi asuvate linnade, nagu Tartu ja Kuresaare, samuti ka Riia vapid, milliseil võib näha kahte torni ühes nende vahel asuva värava ja võrega. Ka Haapsalu vapis esineb poolik linnatorn, mis peab olema kas linna või lossi sümboliks. Seejuures vanemal ajal, kui linnad allusid täielikult riigivõimule, tarvitati vappides lisatunnusmärgina veel maahärra sümboleid. Nii esineb Tartu vapis linna väravate kohal ristikujuliselt apostlite Peetruse ja Pauluse embleemid — mõök ja võti, sest oli ju Tartu piiskopkond, samuti kui tolleaegne toomkirik, pühendatud neile. Tallinn seevastu sai oma vappi kolm leopardi — lõvi tolleaegselt maahärralt — Taani kuningalt, mis sai koguni Eesti riigi vapiks. Peale selle ulatub üle vapi Taani kuninga enda pea krooni ja pikkade juustega, tunnusmärgina kuningale allumisest. XVII sajandil oma pikkade juuste tõttu peeti pead neiu omaks ja kujutati ka selliselt, mis pidi olema Tallinna kui mitte kunagi vägivaldselt vallutatud linna neitsi-

*) Kantud ette ELL esindajatekogu koosolekul Rakveres 18. juunil 1933.

likkuse sümboliks. Maahärrade märke leiame ka teistes Eesti linnade vappides.

Saare-Lääne piiskopkond oli pühendatud apostel Johannesele, kelle sümboliks, nagu teada, on kotkas. Seetõttu esineb kotka kujutis Kuressaare, Haapsalu, Lihula ja varem ka Vana-Pärnu vappides. Seevastu Uus-Pärnu, praegune linn, milline asus Saksa ordu maal, on tõenäoliselt seetõttu säilitanud ühes oma vapi poolest vastavad tunnused — kää ristiga. Samuti oli Saksa ordu linnaks Viljandi, mistõttu tema vapis oli leida ühelt poolt ordu patrooni kujutist — Neitsi Maarjat, teiselt — tema erilist sümbolit — roosi. Neitsi Maarja roos oli ka naabruses asuva Karksi ordufoogti vapis, kuna Viljandi komtuuri vapp kujutab Neitsi Maarja kroonimist. Ka Valga vanimal pitsiril, aastast 1460 võib leida kogu maa kaitsja Neitsi Maarja kuju. Nagu teada, peeti keskajal kogu Vana-Liivimaa, Narvast—Meemelini, maapäevad Valgas.

Peale esitatud sümbolite oli paljudel linnadel ka niinimetatud „rääkivad vapid“. Kujukaks näiteks siin olgu Paide (saksa keeles *Weissenstein*) vapp, millel peale lossitorni on kujutatud veel kaks valget paekivi. Samasugusel põhimõttel on valmistatud ka Paldiski (saksa keeles *Baltischport*, s. t. „Balti sadama“) vapp, millel näeme sadamat mere ääres. Rakvere, milline asub arvatavasti muistse Eesti linna Tarvanpää kohal, vanal, 1345. a. päritoleval vapil võib leida kroonitud mets-härgjapea. Metshärga nimetati aga vanemas keeles „tarvas“. Ka Narva vapil oli varemalt ainult kala krooniga, millega taheti tähistada Narva jõe kalarikkust. Umbes aastal 1585 lisati sinna juurde suurtükikuulid ja mõõgad, et kriipsutada alla linna sõjalist tähtsust.

Nende niinimetatud suurte vappide kõrval kasutas enamik linnu veel väikest, lihtsamate kujutlustega vappi. Neid tarvitati peamiselt müntide löömiseks, kaalude tembeldamiseks, hõbeda proovel, tollitempleil jne. Seks oli Tallinnal Danebroggi rist, Haapsalul pool ankrut, Narval ordurist kahe roosiga jne. Paljud neist väikesist niinimetatud salajasist (sekreet-) vappidest on tänapäeval aga kadunud unustusse.

Mis puutub lippudesse, siis on Eesti linnadest need ainult Tallinnal, Tartul ja Viljandil. Lipud arenesid vappidest, kust sagedasti võetudki nende värvid. Nad on enamasti ainult kahevärvilised, sest kolm värvilised lipud, n. n. trikolorid, on

pärit alles Prantsuse revolutsiooni ajast. Tallinna lipp on tüübiline näide sellest, kuidas vapist on arenenud lipp: kolm sinist lövi on lihtsustatud kolmeks siniseks triibuks valgel väljal. Keskajal tarvitati linnade lippe peamiselt vimpelikujulistena, eriti laevamastidel ja linna tornel. Sellest tuleb ka nende praegune pikem kuju, võrreldes harilikku riigilipu omaga.

Tekib küsimus, milline tähtsus on linnavappidel veel tänapäev? Esitatud ajalooline sissejuhatus näitas küllalt selgelt, et linnade vapid on nende ajaloo ja omapära sümboliks, mille edaspidine aushoidmine olgu juba oleviku kohus.

Ka praegu on linnavapp linnale kui omavalitsusorganile kõrgema võimu tunnusemärgiks ja peaks ka edaspidi pälvida samasugust lugupidamist. Seepärast on lubamatu, et eraisikud või firmad kasutaksid vappe reklaamvahenditena. Teiselt poolt ei või aga olla liiga kitsarinnaline ega keelata vappide kujutamist mälestussambail, piltpostkaartidel, mälestusmärkidel ja väikesil reklaamartikleil, mis levitakse meie kodumaa tutvustamise otstarbel. Linnavapp peab olema ka populaarne ja tuntud igale linnakodanikule, samuti linna külastavaile võõraile.

Saksamaal pole linnavapi tarvitamine piiratud, ainult valvatakse selle järele ja linnavapi väär tarvitamine on politsei poolt keelatud. Rootsis võib aga tarvitada vappe ainult siis, kui need on vaadanud läbi ja kinnitanud riigi heraldikaamet. Riias vaadatakse linnavapid läbi heraldikakomitee poolt ja esitatakse riigi presidendile kinnitamiseks. On nad kinnitatud, on linnal õigus lubada nende tarvitamist enda äranägemise järgi.

Meil võiks maksta samane kord nagu Riiaski.

Kõigepealt tuleks määrata kindlaks olemasolevate linnavappide esialgne heraldiline vorm ja võimalikult valmistatama uued ka neile linnadele, milliseil vapp veel puudub. Linnal peaks olema aga täielik vabadus ja õigus igal üksikjuhtumil ise otsustada oma vapi tarvitamise.

Linnade vappide tarvitamise kohta lubatagu teha järgmised ettepanekud:

1. Linnavappe tarvitavad ainult linnad ja nende asutised. Teatavil korral võiks linnavalitsuse vastaval nõusolekul lubada volikogu poolt väljatöötatud juhtnööride alusel ka riiklikele ja eraorganisatsioonile, firmadele ja üksikisikuile linnavappe tarvitada, kui see toimub üldsuse huves.

2. Linnavapi ja lipu seadusepärase tarvitamise järele valvab linnavalitsus.

3. Eesti linnavappide õige heraldilise vormi (kuju) kindlaksmääramiseks ja uute linnavappide ja -lippude valmistamiseks moodustatakse ELL juhatuse poolt komisjon, kes teeks vastavad ettepanekud edasisaatmiseks vastavaile linnavolikogudele.

4. Ülaltähendatud komisjon peaks töötama välja vappide tarvitamise määrused ja need koos vapikavanditega esitama ELL juhatuse kaudu vastavale asutisele kinnitamiseks.

5. Samuti peaks see komisjon töötama välja linnalipu tarvitamise määrused ja need võimalikult ühtlustama riigilipu tarvitamise määrustega.

Linnade ja alevite ülesandeid tuleviku aero-keemilis-bakterioloogilises sõjas.

A. Kümmel.

(Järg.)

Keemilise relvaga rööpjoones areneb ka lennuk. Kaeviku sügavast porist, mustusest, täidest ülesse taevasse avarusse, üliinimlikust raskusest — üliinimlikku kergusesse, hullukstegevast aeglusest — teise äärmusse — hullukstegevasse kiirusse. Olles maailmasõja alul tuntud veel hapra ja äärmiselt tujuka riistapuuna, on sõja lõpuks suudetud arendada lennukit võimsaks relvaks, mille eest terved Saksa korpused pidid seisatama, kui nad märtsis 1918, murdes läbi Inglise armee rinde, lootuses lõplikule võidule, ründasid võrratu hooga tekkinud auku. Lennuki rakenduse täielik triumf on toimunud viimase 13 aast jooksul. On suurenenud lennuki kandejõud, lennu kiirus ja kaugus sellisel määral, et maailm kipub tõsiselt jääma kitsaks ja reisijate ja kaubaveo alal tekitab lennuk tõsist võistlust muile liiklemisvahendele, nagu vedurile ja autole. Nende kahe relva liit moodustab teguri, mis ähvardab muuta põhjalikult tänini maksvaid sõjapidamisviise ja -sihte. Prantsusmaa kadunud geniaalseim sõdur — marssal Foch nägi seda ette talle omase kotkapilguga. „Keemiline sõda“, ütles Foch, „on leidnud endale võimsa abiõu, milline on nagu loodud seks, et külvata koledusi piiramatuile maaaladele“. Maailmasõda 1914.—1918. a. ei julgenud ületada seda joont, mis oleks muutnud sõja aero-keemiliseks. Küll olevat Saksa keemilise sõja isa dr. Haber pannud ette omaaegsele vägedeülemjuhatajale kindral Falkenhain'ile pommitada Verduni õhust gaasiga, kuid kardetud siiski kutsuda esile vaime ja loobutud. Nüüd on inimsugu saanud üle sellest „nõrkusest“ ja kõigi suurriikide kindralstaabid uurivad suurima hoole ja innuga aero-keemilise sõja

pidamise viise ja eriomadusi. Inglismaal, Itaalias, Prantsusmaal ja Ameerika Ühendriikides korraldatakse vägevaid õhumanöövleid, terved väikesed linnad ja asulad tühjendatakse elanikest, et jälgida segamatult aerokeemilise õhustpommitamise tagajärgi nende reaolukorras. Tulemused on kaetud sügava saladuslinikuga. Vähesed teated jõuavad võrratu hiliinemisega laiemate rahvamassideni. Võttes aluseks marssal Foch'i väljendust ja jälgides eriajakirjanduse kaudu praegusa sõjanduse üldtunnustatud kirjatöid, nimelt et lennuk viis sõja õhku, on samal ajal teostunud revolutsioon ka sõja sihtides, tema eesmärkides. Kui eelmises sõdades, isegi veel möödunud sõjas väejuhatuse ülesandeks oli vastase elavjõu hävitamine, siis tulevases sõjas on eesmärgiks vaenlase majandusliku jõu hävitamine. See saavutatakse, ütleb kindral Berthold v. Deimling, armutu õhu-gaasisõja abil kaugelt kiiremini, odavamini, kui aastaid kestvas ja äärmuseni kurnava positsiooni-sõjaga. Väerinne, mis püsis tänini kaitsevällina, on kaotanud oma tähtsuse. Sõja tallermaaks on muutunud mõlemate heitlevate poolte maaalad nende kaugemate nurkadeni.

Ühes sellega on ka sõjahädaohud, viletsused ja piinad saanud võrdseks kogu rahvale, vaatamata vanusele, soole, seltskondlikule kihitusele. Ring on täitunud. Nagu kord tsivilisatsiooni eelajaloos ja tema algpäevil minnakse välja ka tuleviku sõjas kogu rahva hävitamise peale. Tundes, et see võib muutuda saatuseks kogu inimkonna saatusele, ta kultuurile, on tulnud kuuldavale hääli, nagu hoiduksid rahvad instinktiivselt igasuguseist veriseist konfliktist, kui sõjatehnika arenemine

kestab edasi sellises tempos. Võib uskuda, et ka see lootus on petlik. Vanal ajal, kui sõjad lõppesid ühe või teise rahva täieliku hävitamisega, ei heidutanud hirm selle eest kedagi, sõiditi siiski, kui inimesi valdas „sõja psüühoo“ nagu maailmasõja algpäevil. Kõigi veriste sõdade õiged niiditõmbajad on ikka ja alati osanud jääda varju, diplomaadid on õppinud võrratult oma kaardisegamiskunsti ja rahvamassel, keda on köetud üles vastava ajakirjanduse abil, tuleb ikka ja alati kanda oma vara ja parimaid poegi sõja verisele altarile. Et siin midagi on kaalul, olgu paar avalikkuse ette pääsenud pilti õhumanöövrite iseloomust.

Itaalias toimus õhumanööver 28.—31. augustini 1931. Tegevusest võttis osa 600 sõjalennukit. 200 lennukit moodustasid põhjagrupi, mille ülesandeks oli organiseerida kolmnurga Geenaa, Bologna ja Milaano raiooni kaitset. Lõunast pealetungival vastasel, kel oli 400 lennukit, oli ülesandeks hävitada neid linnu. Algas sõjategevus. Kaitsval, nõrgemal põhjagrupil õnnestus jõuda ette ja vastase „pealinna“ Florentsi pommide ja mürlahinggaasidega teha maatasa. 200 lennuki rünnak ja tiirlemine „õnnetu“ linna kohal pakkunud grandioosset vaatepilti. Kuid vahepeal ei maganud ka vastane. Kasustades oma rõhuvat üleolekut, arendas ta suurt aktiivsust, hävitades oma võimsate õhu-keemiliste hoopidega põhjagrupi tähtsasad linnad Spezia, Bologna ja Ferrara. Põhjagrupi abilennukid jäid ikka ja alati hiljaks ja fašistlik miilits, kel lasus maa-pealne aero-keemiline kaitse, oli võimetu lennukite „hävitava“ tegevuse vältimiseks. Lennukid-pommitajad tiirlesid võrratus kõrguses ja neid oli raske tabada maapealt kahurite ja kuulipildujate tulega. Mürksõjagaasi heitvad lennukid lendasid seevastu peaaegu majade kõrgusel, kuid hirmsa kiiruse tõttu olid kaitsele kättesaamatud. Kõik see langetas vähe-ma, kaitsva poole võitlustahet ja meele-kindlust. Selle tõstmiseks ja vastulöögiks võtsid nad löögi alla vastase tähtsa vabrikulinna Terni, pildudes linna 40 000 kg lõhke-, süüte- ja gaasipomme. Sellele vastas tugevam pool 300 lennuki õhurünnakuga Bolognale, mis veelgi nõrgendas põhjalaste vastupanu. Kasustades tekkinud olukorda, asus pealetungiv pool lõunast otsustavaile löökidele — rünnates vastase „pealinna“ Milaanot. Esimesel löögil tarvitati 50 000 kg lõhke- ja süütepomme ja arvutu hulk sõjagaasi. Kohe järgnes

teine löök 70 000 pommiga ja siis kolmas rünnak 400 lennuki ja 100 000-kilogrammilise pommirahega. Kaitsev, nõrgem pool pidi alistuma. Kogu „sõda“ kestis neli päeva, maailmasõja nelja aasta asemel. Kuigi selle mängusõja ajal süütu suits etendas kohutava sõjagaasi ja pappkastikesed — hävitavate lõhke- ja süütepommide osa, oli kogu ettevõtte väline efekt siiski täielik.

Pealetungiv pool loomulikult kannab ohvreid. Inglise õhumanöövrite andmeil ulatub see kuni 24% ründava poole arvulise koostiseni, kui seejuures ründav pool sooritab oma ülesande.

Teine iseloomustav nähe on pärit Ameerika Ühendriikidest, mis lennuväe tähtsust kriipsutab alla veelgi enam, kui seda suudaksid teha mahukad kirjatööd. Viimaseil manöövrelil Paanama kanali ümbruses oli „vaenulikul“ poolel õnnestunud teha nägematult dessanti ja hakkas, saates maale suuremaid jõude, liikuma kiirelt kanali poole. Nõrk rannakaitseväsalk, kel puudus kahurvägi oli võimetu teda tõkestama. Kõrgem väejuhatus otsustas siis talle saata õhuteel lennukite abil ühe mäekahuripatarei toetuseks. Patarei asus 140 km eemal lahingupaigast ja sai käsu liikuda kiires korras temast 20 km eemal olevale lennuväljale, kus lennuvägi käsutati olla valmis võtma patarei üle ja õhu kaudu toimetada see kohale. Patarei komandör sai korralduse kell 6. Kell 6.30 olid kahurid ja meeskond juba laaditud veoautodele ja kell 7.15 jõuti lennuväljadele. Siin tekkis vähem seisak, sest lennukeid tuli veidi kohendada. Kell 7.45 anti käsk kahurite laadimiseks lennukeile; kell 8 oli kõik valmis. Igal lennukil oli üks kahur ja kolm langevarjudegavarustatud sõdurit. Lennuohvitser oli juba varem, kell 7.40 lennanud välja, et leida lennukeile maandumis- ja patareile soodsat lahingukohta. Kell 8.55 jõudsid lennukid maandumiskohale. Laaditud maha ja võtnud positsiooni, alustasid kahurid kell 9.12 tulistamist, üllatades vaenlasi oma ilmumisega. Kui täna paistatakse ühest paigast teise üks patarei, siis homme võib seda teostada kahurväedivisjonide ja rügementidega ja seega tubul arvestada aero-keemilise kaitse konstrueerimisel. Vene-Jaapani sõjas tarvitas patarei nihutamine 140 km taha vähemalt neli päeva, maailmasõjas autokolonnide abil — 1 päev, täna — lennukite abil — 3 tundi! Kõik need tõsiasiad illustreerivad seda sügavat murrangut, milline on

toimunud kogu maailma lennunduse ja võimsa keemiatööstuse koostöö tagajärjel. Milline saatustabab rahvast, kes pole suutnud kohalduda muutunud olukorrale, näitab maailma suurima ja aristokraatseima hiina rahva sügav draama Kauges Idas. Nende isiklik vaprus, leegitsev isamaarmastus variseb lootusetult kokku Jaapani pommilennukite pommirahe all ja viimase jalgvägi, nagu paraadimarsil, võtab oma alla mida tahab ja kui palju tahab. Olgugi, et praegusaja aero-keemiline kaitse on võrdlemisi puudulik ja tema ra-

kendus kodanike kaitseks seotud suurte, sageli ületamatute ainelistest raskustega, jääb siiski võrratult palju võimalusi kaitse loomiseks, milline ei kindlusta vast 100% julgeolekut, siiski aitab säilitada hädakorral me töö- ja teotsemisvõimeid, moraali, et meie Hiina eeskujul esimeste löökide all ei variseks kokku. Teiselt poolt aga välditaks vastava kaitse loomisega aero-keemilis-bakterioloogilise sõja läbi tekkinud raskeid kahjusid ja õnnetusjuhtumeid.

(Järgneb).

Veel isiku perekonnanimede, nimede ja kohanimede kirjutusviisist.

Kuigi käesoleva ajakirja veergudel juba kaks korda on võetud sõna ülalnimetatud küsimuse kohta, ometi pole küsimus siiski sedavõrt selge, et seda ei tarvitseks käsitleda. Juba esimese kirjutise puhul tähendasin, et meil isiku perekonnanimede ja nimede kirjutamise alal on puudulikud põhimõtted ja olevad alused on vägagi vaieldavad ja pean kahjuks seda möönma ka seekord, ehkki T. T. oma artiklis ajakirjas „Linnad ja Alevi“ nr. 1 — 1933 arvab, et meil neis küsimusis on kõik korras.

Saksamaal näiteks on Perekonnaseisuseadus maksmas juba Bismarck'i ajast, kuna isikute ees- ja perekonnanimede probleeme lahendatakse Saksa perekonnaseisuseametnike liidu ajakirjas „*Zeitschrift für Standesamtswesen*“ veel tänapäev ja mitte just harva, siis peame jõudma kindumusele, et meilgi see küsimus pole veel leidnud lõplahendust ja sel alal tekkivaid probleeme saame lahendada veel aastaid.

Enne aga kui asuda asja sisulisele vaatlusele, lubatagu siinkohal kinnitada kategooriliselt, et nende ridade kirjutajal eelmise ja käesoleva artikli kirjutamise ja küsimuste arutelu puhul puudus ja puudub vähimigi tahe teha kellelegi etteheiteid või kallaletunge. Tahaks uskuda, et igast lihtsast mõtteavaldusest või arutelu ei võiks järeldada veel kallaletunge. Kui aga mu eelmisest kirjutisest leiti midagi sellist, siis näib, et siin on tegemist ainult arusaamatusega. Huvi tundmine oma ametialaliste asjade vastu ja sesse valdkonda puutuvate küsimuste arutamine ei peaks olema igatahes mingi ülekohus.

Eelmise ja käesoleva kirjutise ainuke siht on näidata raskusile, millega perekonnaseisuseametnikul tuleb võidelda, ja sõna võtmine sel puhul tundub otse kohustavana, kuna vaikimisest tohiks pigemini järeldada huvi puudust oma ülesannete vastu. Perekonnaseisuseametnikkond on kindlasti väga tänulik iga selgituse eest, mis tuleb keskasutisest ja seepärast tunneb ta teatavat rahuldust ka T. T. kirjutisest, milline ilmus käesoleva ajakirja eelmises numbris. Kuna on veel lahendamata ja selgitamata küsimusi, siis neile viitamiseks ongi mõeldud käesolevad read.

Praegumaksivate korralduste järgi perekonnanime ja nime märkimisel perekonnaregistrisse peab võtma aluseks isiku sünnimeetrikas, resp. sünniregistris (sünniaktis) tähendatud perekonnanime ja nime. (Perekonnaseisuseaduse juhtnõude § 61 — RT 48 — 1926, § 62 — RT 27 — 1931). Kui isikul on mitu perekonnanime ja nime tulevad nad kõik märkida perekonnaregistrisse samas järjekorras, nagu nad märgitud sünniregistrisse resp. sünnimeetrikasse. See on mõistetav. Edasi seletab T. T., et perekonnaregistrisse märgitakse ka kõik need nimed, mis isikul on abieluaktis (abielumeetrikas) kaitsevääst vabastamise tunnistisel ja isikutunnistisel. Kui aga ühineda ses küsimuses T. T. arvamusega ja tegelikult ka nii toimida, siis tekib esmajoones tehnilisi raskusi. On nimelt sageli isikuid, kel igal dokumendil on ise variant ja kui need kõik märkida perekonnaregistrisse seks määratud kohale, siis võib päris julgesti öelda, et kõigeiks selleks ei jätku ruumigi. Eriti veel siis, kui on tege-

mist naiskodanikkudega, kes on olnud mitmes abielus ja pärinud igast abielust rea perekonnanimesid. Milline küll näeks välja selliselt leheküljelt antud perekonna-seisutunnistis! Kõik senised fomularid lubavad järeldada, oma ruumi jaotuselt, et sellist nimede kogumist pole ette nähtud. Hulga lisatööd annaks sel puhul ka kartoteegi kirjutamine, sest kartoteeki tuleks ju kirjutada kaart ka nime iga variandi kohta. Suuremais linnades, nagu Tallinas ja Tartus, paisuks kartoteek sel puhul määratu suureks õieti asjatult, liigse ballasti tõttu. On arvata, et eelnimetatud viisil pole talitanud, vähemalt seni, veel ükski perekonnaseisumetnik. Küll aga märgitakse perekonnaregistrisse isiku perekonnanime variandid, millised esinevad endis kirikuraamatuis ja äärmisel juhtumil isikutunnistise variandid ja rohkem vist ei nõua ka senine seadustik, määrustik ja juhised.

Üheks probleemiks perekonnakirjade korraldamisel ja ka teiste aktide koostamisel on õige perekonnanime fikseerimine vastavais sünni-, abielu-, surma- ja perekonnaregistris. T. T. asub seisukohale, et seni kui ebaõieti sünnimeetrikasse kantud perekonnanimi pole õiendatud maksva korra järgi, maksab sünnimeetrikasse kantud perekonnanime kuju ja selline õiendamine olevat võimalik Perekonnanime muutmise seaduses ettenähtud korras (RT 57 — 1930).

Perekonnanimega märgitakse teatavasti isiku kuuluvust teatavasse perekonnanimelisesse isikkonda ehk kollektiivi ja abielus ja väljaspool abielu sündinud laste perekonnanimed on *ipso jure* juba enne sünniregistreerimist olemas. Sellest peaks vist järeldama, et sünnimeetrikasse valesti kantud perekonnanimesid ei tule muuta õigeiks mitte Perekonnanime muutmise seaduses ettenähtud korras, vaid neid tuleks vist korrigeerida, resp. õiendada nii, nagu seda Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiivisakond juba mõni kord on teinud. Nimelt selgitanud isiku õige perekonnanime ja teinud vastava paranduse ka sünnimeetrikasse. Perekonnanime muutmise võiks kerkida küsimusse ikkagi ainult sel puhul, kui seadusepärane päritud perekonnanimi on kas antikultuurne, antinatsionaalne või antimoraalne.

T. T. arvates Kohtu- ja Siseministeeriumilt saadud nõusolekul või korraldusel võib perekonnanime õiendada ainult mõnel juhtumil lihtsamal teel, kui vas-

tuvaidlematult on selgitatud teatava perekonna õige perekonnanime kirjutusviis.

Tundub aga, et perekonnanime õiendamine peaks üldiselt toimuma lihtsamal teel, Kohtu- ja Siseministeeriumi korraldusel ja loal, sest enamikel juhtumel on ikkagi võimalik selgitada õiget perekonnanime ja ainult mõnel juhul, kui pole võimalik selgitada isiku, teatava isikkonna ehk kollektiivi õiget perekonnanime, võiks tulla küsimusse perekonnanime õiendamine Perekonnanime muutmise seaduses ettenähtud korras. Tuleks määrata kindlaks ka alused, mille kaudu fikseerida teatava perekonna õige perekonnanime kirjutusviisi.

Edasi. Praeguse korra järgi tuleb perekonnaregistrisse märkida isiku perekonnanimi nii, nagu see on märgitud isiku sünnimeetrikasse ja perekonnanime õiendamine on võimalik ainult isiku sellekohasel soovil või algatusel. Et aga isikul oma õige perekonnanime saamiseks igakord pole huvi, siis on võimalikud sellised nähted, et ühes ja samas perekonnas iga perekonnaliige (lapsed) kannab eriperekonnanime, kas omal ajal sünnimeetrikasse kande teinud ametniku (vaimuliku) hoolituse või tujukuse tõttu või mõnel muul põhjusel.

Näitena, millised nähted on praegu võimalikud, olgu siinkohal märgitud, et nende ridade kirjutajal on teada perekond, kus esinevad nimed nagu Süld, Sült, Sild, Silt, Söldnik, Sildnik ehk jälle Kört, Kert, Keerd, Kert-Kört jne. On ilmselt selge, et nende isikute ühte isikkonda või kollektiivi kuuluvust ilma pikema juurdluseta pole võimalik selgitada. Ja selge on ka see, et nende isikute õigus on omal ajal jämedasti rikutud, moonutades nende nimesid tundmatuseni. Omaaegsed võimud on teinud vigu ja tänapäeva võimud peaks need kõrvaldama, ootamata asjaosaliste sellekohaseid soovide või avaldusi. Ainult sel teel oleks võimalik meil kõrvaldada praegu kehtvat nimede kirjutusviisi kaost ja seada jalule perekonnanime õiguslik seisund.

T. T. leiab et mina heitvat ette ministeeriumile, et seal kirjutatakse kord „Smirnoff“ ja kord jälle „Smirnov“. Tõsiolude jaluleseadmiseks olgu tähendatud, et see pole mitte etteheide, vaid fakti konstateerimine. See selgub ka T. T. enda kirjutisest, kus ta seletab, et venekeelsest meetrikast on võimalik kirjutada „v“-ga kuna saksakeelsest meetrikast tuleb kirjutada „ff“-iga kui see

on nii märgitud ka meetrikasse. On kord selline, tuleb ka nii toimida. Arusaamatuks aga jääb siinjuures see, miks ühest keelest tõlkides kirjutatakse „v“ ja teisest keelest jälle „ff“. Kui üks laps on kantud sünnimeetrikasse saksa-keeles ja teine venekeeles, siis on võimalik, et ühe ja sama perekonnaliikmed tahes- tahtmatult peavad oma nimesid transkribeerima erinevalt. Kas aga see on päris õige, seejuures lubatagu kahelda.

Riigikohtu Tsiviilosakonna seletuse järgi 7. aprillist 1927 selliste nimede õigekirjutuse fikseerimine, milline mõne aja pärast võib jälle muutuda, pole perekonnanimede muutmise, milline alluks Riigikoh- tule (nüüd Kohtu- ja Siseministeeriumile).

T. T. oma kirjutises ütleb, et ministee- riumis olevat tekkinud juba teatav prak- tika nimede transkribeerimise suhtes Riigikohtu otsuse kohaselt. Ja edasi väidab, et Kohtu- ja Siseministeerium on seleta- nud, et perekonnanimi „Hunt“ võib tarns- kribeerida ka „Unt“, sest nii pidavat seda perekonnanime ka hääldatama. Kui ka edaspidi asuda samal seisukohal ja nii tali- tada, siis jõuame varsti nii kaugele, et „Höövel“ kirjutame Öövel“, „Hernes“ — „Ernes“, „Hammast“ — „Ammas“, „Haamer“ — „Aamer“, „Hein“ — „Ein“ jne., ühesõnaga paljuist kaunikõnalisist eesti perekonnanimedest saaks mingid moonu- tised. See, et rahva hulgas üht või teist tähte küllalt korralikult ei hääldata ei võiks vist küll õigustada selle tähe kõr- valeheitmist perekonnanimest. Mis mõte on siis üldse meie Akadeemilisel Emakee- leseltsil ja teisel nimemuutmist propagee- rivail organisatsioonel soovitada perekon- nanimede e e s t i s t a m i s t, kui mõne ni- mekandja tujukuse tõttu on võimalik jälle nime moonutada või koguni saksapäras- tada (Hein — Ein). Riigikohus oma ot- susega mõtles kindlasti lubada korrigeerida perekonnanimesid, neid k o h a n d a d e s m a k s v a l e õ i g e k e e l s u s e l e, aga seda ta vist ialgi pole mõelnud, et kõi- giti õigekeelsuse reeglile vastavad pere- konnanimed sama otsuse alusel muudetak- se vigaseiks — ristivastukäivaiks gram- matika juhiseile.

Kahtlemata väga huvitav on seisukoht, et Riigikohtu seletuse kohaselt, nagu nä- hutab T. T. kirjutisest, võib edaspidi pere- konnanimede transkribeerimisel tarvitada ka murdelisi vorme, kui isik seda soovib. Näitena on toodud Virro, millest kodaniku soovil võib tuletada kas Viru või Viro.

Samuti võib vist siis kodaniku soovil „Sallo“ asemel kirjutada „Salu“ või „Salo“, „Käggo“ asemel kirjutada „Kägo“ või „Kägu“, „Arro“ asemel „Aro“ või „Aru“ jne. T. T. seletuse järgi „Riigi- kohtu otsusest tuleb järeldada, et perekon- naseisuametnik on õigustatud seni algdo- kumentides vana ortograafia järgi kirju- tatud perekonnanimesid kirjutama akti praegusaja õigekeelsusjuhiste kohaselt, kui kodanik avaldab seks soovi või nõus- oleku“. See on ka kahtlematult õige. Kuid on sootuks teine küsimus, kas ka murde- lisi vorme võib tarvitada, sest sellest Riigikohtu otsus ei lausu sõnagi. Näib olevat selge, et viimases küsimuses tuleb asuda eitavale seisukohale. Võttes kätte Eesti õigekeelsuse sõnaraamatu, mis kindlasti autoriteetsemaid aluseid õigekeelsuse fik- seerimisel, leiame seal „Aru“, „Kägu“ ja „Salu“, kuid vormid „Aro“, „Kägo“ ja „Salo“ puuduvad täiesti, millest tohiks vist järeldada, et viimased vormid õige- keelsuslikult pole õigustatud.

Nagu nägime ülal, pole „Hunt“-ist „Unt“-i tegemine nähtavasti siiski mitte vist kõigiti seadusepärane. See selgub kaudselt ka T. T. kirjutisest („Linnad ja Alevid“ nr. 1 — 1933, lk. 10), kus ta üt- leb, et „kui nimi on moonutatud ja kir- javeaga, siis tuleb perekonnaseisu- ametnikul astuda kindlasti vahele“. Sel- lest võiks vist järeldada, et juhtumil kui keegi soovib oma pere- konnanime, mis vastab kõigi- ti õigekeelsusjuhiseile, kir- jutada moonutatult, kirja- veaga, et ka siis tuleb astuda kindlasti vahele.

T. T. on saanud minu eelmisest kirju- tisest kahjuks aru, nagu tõlgitseksin Riigikohtu Tsiviilosakonna otsust, kui sun- dust kirjutada vana ortograafia järgi kir- jutatud perekonnanimesid uue järgi. Olgu siinkohal märgitud üks lõik minu eelmi- sest kirjutisest, kust selgub, et perekonna- nime kirjutusviisi juures tuleb l e p p i d a k o k k u ja sündusest pole seal sõnagi. Kir- jutise tekstis on sõnasõnalt: „...seepä- rast peab perekonnaseisuametnik perekon- nanime kirjutusviisis asjaosalise kodani- kuga leppima kokku juba varemalt, kus- juures kodanikule tuleb selgitada nime õigekirjutuse võimalust ja otstarvet“. Mul on täiesti arusaamatu kuidas on võimalik sunduslik kokkulepe isiku seljataga, nagu seda on järeldanud T. T. minu kirjutisest. Ma pole kunagi nii mõelnud ja seda ei saa lugeda ka minu kirjutisest.

Nagu näha asutakse ministeeriumis seisukohale, et eesnimed nagu „Елизавета“, „Евдокия“, „Елена“ tulevad transkribeerida „Jelizaveta“, „Jevdokia“, „Jelena“ ja mitte Eliisabet, Eudookia, Heleene. Sama seisukoht on ka selliste nimede suhtes nagu „Моисей“, „Иосиф“, „Илья“ „Гавриил“, „Иоанн“, „Даниил“ ja „Марфа“ Eestikeelses piiblis aga need nimed on kirjutatud Mooses, Joosep, Eelias, Kaabriel, Johannes, Eliisabet ja Marta. Võib ju olla, et ministeerium soovib säilitada vene nimede fonetilist külge, kuid olgu siis selline kontsessioon maksev vaid vene rahvusest kodanikkude kohta. Eesti rahvusest kodanikele aga peaks jätma võimaluse oma eesnimed kanda ja kirjutada nii, nagu nad lastele ristimisel antud. Meil on näiteks küllalt Marta'sid, Eliisabet'te, Kaabriel'e, aga kas on olnud kuulda kunagi ka Marfa'sid, Elizaveeta'sid ja Gavriil'e. Eestlane, kes kunagi pole õppinud venekeelt ei mõista ega saagi hääldada selliseid nimesid. End. Vene valitsuse päevil, kui küll aeti tugevat venestamispolitikat ja sel rindel pidid võitlema isegi ap.-õigeusu vaimulikud, leidus nende seas nii mõnigi liberaalne mees, kes sünnimeetrikasse n. n. vene nime kõrvale aetasid ka nimekirjutusviisi, nagu see meil Eestis tegelikus tarvitamises.

Ka Lääne-Euroopas ei tunta Gavriil'e, Jelizaveta'sid, Jelena'sid, vaid kõik need nimed on kohandatud vastavaile keelele.

Asja sisuliseks vaatluseks teeme lühikese matka keeleteaduse valdkonda. Kiriku kaanonite järgi võis kreeka-katoliku usku ristitavale anda vaid pühakute-nimetus („Святцы“) leiduvaid nimesid. Mõned neist nimedest osutuvad aga puht-teoreetiliseks nagu „Иоанн“, „Иоаким“, „Сергий“, „Алексий“, sest nii nimetati ainult sellenimelisi pühakuid ja ka vaimulikke. Vene keele praegune struktuur ei armasta mitmet kõrvutiseisvat täishäälikut ja seepärast on tekkinud „Иоанн“-ist — „Иван“, „Иоаким“-ist — „Яким“, „Еким“ — või „Аким“. Siit näeme, et vene keel on tublisti mõjustanud pühakutenimistust leiduvaid nimesid. Eesti keelele on see mõjustamine aga täiesti keelatud. Vene võimud andsid nähtavasti eesti keele omapärasusele teatud eluõiguse ja seepärast ei tohiks meilegi olla liiga konservatiivsed ses suhtes. Päris tihti võib leida Juhan'eid, kel vene meetrikas on kirjutatud „Joann“ ja sulgudes „Juhan“ või „Johannes“, ehk koguni „Jaan“ (ka selliselt on seda nime transkribeeritud) ja kodan-

likud tunnistasid juba vene valitsuse päevil antud välja „Juhan'i“ nimele. Nüüd aga tuleb see mees perekonnaseisuametniku juurde kus hoolimata tema protestist kirjutatakse „Joann“. Vaevalt oleks meie kadunud riigimees Jaan Poska leppinud sellega, et teda oleks nüüd kirjutatud „Joann“-iks või „Ivan“-iks.

Niinimetatud vene (suures enamuses küll juudi, kreeka, rooma ja isegi Skandinaavia päritoluga) nimed transkribeerimisel eesti keelde tuleb arvestada, et asjaolul, et vene keeles „e“ sõna alul hääldatakse sageli kui „je“, polegi nii määravat tähtsust, kui vahest arvatakse, kuna ta nii hääldatakse sel puhul, kui ta on rõhuline. „E“-ga algavais nimedes lasub aga rõhk kaugemal silpidel ja esimese silbi „e“ hääldatakse kuidagi ebamääraselt nagu näit. „Leena“ „Aljoona“, „Ivgeenia“ jne.). Ja sellest nähtub, et foneetiline külg ei õigustagi kirjutama „Jelena“, „Jevgeenia“ vaid kuidagi teisiti. „Ефим“ on kreeka nime „Ευδοκίος“ venekeelne transkriptsioon, „Ev“ hääldatakse kahte viisi — Reuchlini järgi „ev“ (evgeenika) ja „Erasmus'e järgi — „eu“ (öi) — eugeenika—õigeenika). δ (fita ehk theeta) vastavate hääldamiste järgi „f“ ja „th“. Nii siis „Ефим“ tuleks kirjutada „Evfüümos“, „Evfüüm“ või „Evfim“ (Reuchlin'i järgi), ehk „Euthüümos“, „Euthüm“ (Erasmus'e järgi). „Евгений“ tuleks kirjutada „Evgeeni“, ehk „Eugeeni“ ehk „Eugen“, „Евсевий“ — Evseevi (Reuchlin) või „Euseebius“ (Erasmus) jne. Kirjutusviis nagu „Jefim“, „Jevgeni“ ja „Jevsevi“ aga vaevalt on millegagi põhjendatud.

Eesnimi „Елена“ on kreeka „Ελενη“, Märk „E“ ees võrdub „h“-le ja viimane täht (ita või eta) hääldatakse Reuchlin'i järgi „i“ ja Erasmus'e järgi „e“. Nii siis „Heleeni“ või „Heleene“. Et vene keeles see nimi kirjutatakse „Елена“ on seletatav seega, et seal „h“-le vastavat tähte polegi ja naiste nimed lõpevad kas „a“-ga või „i“-ga. Kuna aga vene fleksiad (sugunimedele lõpu) eesti kodanikkude suhtes pole mõõduandvad, siis nimi „Елена“ tuleks eesti keeles kirjutada kreeka algupära kohaselt Heleeni või Heleene, kuid mitte milgil tingimusel „Jelena“. Muidugi kui keegi avaldab eriti scovi oma nime kirjutada „Jeleena“ siis ehk võiks seda veel kuidagi teha.

Aluseta tundub ka nõue nime „Елизавета“ kirjutada „Jelizaveta“-ks. Eestikeelses piiblis on see nimi kirjutatud

Trükivigu.

24. real ülalt on „Ευδύμοζ“, peab olema „Ευθύμοζ“
28. „ „ „ (öi) — eugeenika—öigeenika). δ (fita), peab olema
[(öi) — eugeenika — öigeenika], „θ“ (fita)
20. „ alt „ „Εαλεγγ“, peab olema „Ελεγγ“,

„Elišabet“ kuna kiriku-slaavikeeles on see nimi kirjutatud „Елисаветъ“. Kui arvestada asjaolu, et piibel on tõlgitud kiriku-slaavi keelde kreeka keelest tugestes praegusele Reuchlin'i hääldamise printsiibile kus „β“ hääldatakse kui „v“ ja arvestada seda, et Eesti kuulub ladina tähestikuga maade hulka, kus enamuses pooldatakse Erasmus'e hääldamist, mille järgi „β“ hääldatakse kui ladina „b“, siis tuleb arvata, et see nimi eestikeeles tuleks kirjutada „Elišabet“ ja ainult erandjuhtumil, asjaosaliste erilisel soovil võiks ehk tulla küsimusse „Jelizaveeta“, kuigi kõigiti põhjendamatu kirjutusviis.

Kõige eeltoodu najal tohiks vist tulla arvamusele, et meil n. n. vene eesnimede transkribeerimisel eesti keelde võiks ehk küll veel võtta revideerimisele ja tervitavaim oleks, kui selle küsimuse otsustaks autoriteetseist keeleteadlasist koostuv komisjon. Seda soovi väljendab ka linnade ja alevite perekonnaseisuametnikkond, mida tõendab nende poolt Rakveres 1932. a. sügisel ühelhäälel vastuvõetud resolutsioon, milles avaldatakse soovi, et Kohtu- ja Siseministerium võtaks oma peale moodustada komisjon, millesse kuuluksid ministeriumi enda, Akadeemilise Emakeeleseltsi ja perekonnaseisuametnikkude esindajad, kes võtaksid seisukoha ja töotaksid välja mooduse kuidas ühtlustada ees-, perekonna- ja kohanimed kirjutusviisi. Igas kultuurriigis on nimed enam-vähem kohandatud vastavale keelele ja seepärast pole ka vist ülekohtune, kui meil Eestiski sünniks samuti.

Oma esimeses kirjutises („Linnad ja Alevid“ nr. 3 (43) — 1932) puudutasin võõrtähtede, nagu rootsi „å“ jne. märkimise küsimust. Nüüd reageerides sellele, seletab T. T., et sellised tähed tuleb lihtsalt võtta üle, kuid jätab lisamata kuhu tähestikus või kartoteegis asetada sellised tähed. See on ka küsimusi, mis nõuab lahendust.

Puudutades kohanimed kirjutusviisi, pean tarvilikuks siin märkida seda, et jääb täiesti arusaamatuks, kuidas kuue või seitsme aasta jooksul (v. Eesti keel nr. 3—5 — 1925) pole jõutud nii kaugele, et Akadeemilise Emakeeleseltsi juhatuse poolt väljatöötatud omavalitsuste nimistu oleks leidnud ametlikku tunnustamist. Arvan, et hea tahtmise juures ka Kohtu- ja Siseministerium asja kiirustamiseks oleks jõudnud teha palju. Meil on terve rida omavalitsuste nimetusi, mis võõrkeelte (vene, saksa) mõjul on tugevasti moo-

nutatud ja juba rahvustunne peaks sundima neid korrigeerima ja rahvapärastama. T. T. seletuse järgi omavalitsuste nimetusi tuleb tarvitada nii, nagu seda kirjutavad omavalitsused ise. Tallinna Linna Perekonnaseisuamet sai ka ministeriumist ühe omavalitsuste (valdade) nimistu, mis arvatavasti koostatudki sel põhimõttel. Huvitav on aga see, et ministeriumist saadetud nimistus esineb „Riisipere“ vald, kuna kirjad saabuvald, vähemalt Tallinna Linna Perekonnaseisuametisse, „Riisepere“ vallast, nagu nähtub kirjadele asetatud templeist. Eesti Aadressraamatus 1932. a. väljaandes esineb „Riisipere“ vald. Küsimus endast pole küll nii väga oluline, kuid tõendab kujukalt, et eksimused omavalitsuste nimetuste alal on võimalikud. Ja selliseid näiteid võiks tuua veelgi.

Oma kirjutises („Linnad ja Alevid“ nr. 1 — 1933, lk. 11) leiab T. T., et nende ridade kirjutaja kahtlustavat ministeriumi kahesuguse mõõdupuu tarvitamises. Lubatagu aga siinkohal kinnitada, et ma pole kahtlustanud ministeriumi, ega kavatsegi seda teha ka tulevikus. Minu väljendus, et ministerium sellest suurt tülküsimust ei tee, kui perekonnaseisuametnikud-vaimulikud sünni-, abielu- ja surmakohadena sageli märgivad külade, mõisate ja muid nimetusi, ei väljenda kuidagi kahtlustust ministeriumi vastu kahesuguse mõõdupuu tarvitamises, sest võimalik, et ka siis sellest erilist küsimust ei tehta, kui ka omavalitsuste perekonnaseisuametnikud samuti talitavad. Nii palju kui aga Tallinna Linna Perekonnaseisuametisse saabunud aktiärakirjust nähtub, eksivad perekonnaseisuametnikud-vaimulikud sel alal rohkem, kui omavalitsusperekonnaseisuametnikud. Et see nii on, seda tõendab ka osalt järgnev väljavõte linnade ja alevite perekonnaseisuametnikkude päeva protokollist 1931. a., kus ühe perekonnaseisuametniku (mitte Tallinna) ettepanekul võeti vastu sooviv avaldus, „et Kohtu- ja Siseministerium juhiks vaimulikude perekonnaseisuametnikkude tähelepanu sellele, et nemad vana kombe järgi ei kannaks aktidesse kodanikkude sünni-, abielu- ja surmakohana mitte koguduse nimetuse, vaid omavalitsuse üksuse (linn, alev, vald), nagu seda Perekonnaseisuseadus nõuab“.

Lõpetades kirjutist ei saa jätta märkimata, et muljete järgi, mis nende ridade kirjutaja saanud linnade ja alevite perekonnaseisuametnikkude nõupidamisil, kus

Kohtu- ja Siseministeeriumi esindajana viibinud ka T. T. ja T. T. viimase kirjutise järgi võib tulla ainult ühele arvamusel, mis osutubki kogu probleemi raskuspunktiks: ministeeriumis peetakse õnnelikult lahendatuks terve rida küsimusi, millede suhtes aga perekonnaseisuametkonnas ollakse pisut teisel arvamusel. Kes on võtnud osa linnade ja alevite perekonnaseisuametnikkude päevist ja tunneb seal vastuvõetud resolutsioone ja soovivaldusi, see teab ka, et ministeeriumis osale resolutsioonele ja soovivaldusile on seni reageeritud, kuid võrdlemisi tagasihoidlikult. Võimalik on, et selleks on ol-

nud ka kaaluvad põhjused, sest me teame, et kogu perekonnaseisuküsimuse reform on uus ja sel alal tekkivaid probleeme saame lahendada aastaid.

Üks seisukoht aga peaks vist olema niihästi Kohtu- ja Siseministeeriumil, kui ka perekonnaseisuametnikel, s. o. tervitama iga algatust, mis mõeldud tekkinud ja tekkivate küsimuste lahendamiseks. Eriarvamused võivad ju kerkida sel puhul, kuid eluõiguse peaks saama ikkagi need seisukohad ja kindumused, millised on lähimad tegelikule elule ja millised peale põhjaliku kaalutelu osutavad vastuvõetavaimaiks.

V. Avesson.

Märkmeid kohalikust omavalitsusest Skandinaavias.

Rootsi.

A. Gustavson.

Rootsi pindala = 448 600 km^2 ja elanikke oli 1930. aasta rahvalugemisel 6 142 000. Neist elatus põllumajandusest ja kalandusest 40,7%, kaubandusest ja tööstusest — 38,6%. Alla 1 a. vanuste laste surevus iga 1000 elusaltsündinu kohta (5 viimase aasta keskmine) oli Rootsis vaid 59 (Taanis — 83, Norras — 51, Soomes — 88, Eestis — 108). Suurimad linnad on pealinn Stockholm 475 000 elanikuga ja Göteborg 235 000 elanikuga.

Rootsi omavalitsusliikude ühikute jaotus baseerus 1862. a. seadusile. Need seadused on veel praegu maksvad, kuigi mõningate muudatustega. Nii uuendati seadust maakondade kohta 1924. a., linnade, valdade ja kihelkondade kohta — 1930. a.

Kommunaalse valimisõiguse evib üldiselt iga täisõiguslik Rootsi riikkondlane, vaatamata soole, alates 23. eluaastast ja maakonna nõukogu valimisel — alates 27. eluaastast.

Maaomavalitsuslikuks algühikuks on kihelkond. Praegu on Rootsis selliseid administratiivühikuid — kihelkondi umbes 2400. Keskmiselt on kihelkonnas 1700 elanikku. Kui kihelkonna elanikkude arv on alla 1500, siis on võim valimisõiguslike üldkoosolekul („*Kommunalstämma*“). Üldkoosolek valib endale presidendi ja abipresidendi 4 aastaks.

Kogukonnas, kus elanikke on üle 1500 (ka vähemad võivad, kui soovivad) valitakse 4 aastaks kogukonnanõukogu („*Kommunalfullmäktige*“), milline koos-

tub 15—40 liikmest. Lisaks nõukogule, milline on nõuandev asutis, valitakse samuti 4. aastaks 5- — 11-liikmeline kogukonnavalitsus („*Kommunalnämnd*“).

Kihelkonnaomavalitsuse ülesanded pole täpselt fikseeritud seadusega. Peamiselt tegeletakse hoolekande ja tervishoiu küsimustega. Kooliküsimused ei kuulu tema kompetentsi.

Kooli- ja kirikuküsimusi korraldab kiriku koosolek („*Kyrkostämman*“), kus valitakse harilikult kooli- ja kirikukomitee vastavate alade korraldamiseks ja arutamiseks.

Tihedalt asustatud maaalad (alevid) moodustavad munitsipaalkogukonna („*Municipalsamhälle*“), õigusega korraldada iseseisvalt ehitamise, planeerimise, tulekaitse, politsei ja tervishoiu ala. Selliseid omavalitsusühikuid oli 1924. a. 195.

Rootsis on 112 iseseisvat omavalitsuslikku linna. Linnad, milliste elanikkude arv on alla 1500, võivad otsustada omavalitsuslike küsimusi kõigi valimisõiguslike üldkoosolekul („*Allmänrådstuga*“). On aga elanikke üle 1500 (või kui vähem, siis soovi korral), siis valitakse juba linnanõukogu („*Stadsfullmäktige*“), 15—60 liikmega. Linnanõukogu puudub praegu vaid ühes vähemas linnas. Nõukogu volitused kestavad 4 aastat. Kõrgeim võim on magistraadi („*Rådstuvurätt*“) käes, milline koostub linnapeast („*Borgmästare*“) ja linnanõunikest („*Rådman*“). Magistraat on ühtlasi esimese astme kohus

(vanemais linnades). Seepärast on linna-pea harilikult ikka jurist, samuti ka enamasti linnanõunikud. Linnapea määratakse kuninga poolt kolmest kodanikkude poolt valitud kandidaadist, kuna linnanõunikud valitakse linnanõukogu poolt. Linnapea ja linnanõunikud on eluaegsed. Nad evivad pensiooniõiguse nagu teisedki linna-teenijad.

Mitmes uuemas linnas on magistraadi asemel linnavalitsus („*Stadsstyrelse*“), milline ei täida kohtu ülesandeid, vaid tegeleb ainult linna administratsiooni küsimustega. Siin ei tarvitse ka linnapea olla jurist.

Märkimisväärne on, et Rootsi linnades on linnanõukogu poolt moodustatud komisjonel, eriti rahanduskomisjonil ja ametil („*Drättselkammare*“) palju suuremad, isegi puhteksekutiivsed õigused, kui näiteks meil.

Stokholmi administratsiooni kohta on erikorraldused. Siin koostub linnanõukogu 4 aastaks valitud 100 liikmest. Nõukogu valib n. n. linnakolleegiumi („*Stadskollegiet*“). See koostub linnanõukogu esimehest, kahest abiesimehest ja 6 linnanõunikust. Viimased on täisõiguslised, valitakse 6 aastaks ja juhivad igauks linnaomavalitsuse teatud eriala. Samasse kolleegiumi saadab veel linnanõukogu 9 palgata liiget. Kolleegium terves koostises moodustab komisjoni, milline vaatab läbi linnanõukogus arutamisele tulevad küsimused.

Paralleelselt linnakolleegiumiga teotseb ka magistraat, kuid viimane täidab Stokholmis ainult kohtu ülesandeid.

Rootsi on jaotatud 25 suuremaks administratiivühikuks — kubermanguks ehk

lääniks („*Län*“). Stockholm on omaette lään. Lääni eesotsas seisab keskvalitsuse poolt määratud läänivanem ehk kuberner („*Landshövding*“, Stokholmis — „*Överståthållare*“). Lääni esinduskoguks on nõukogu („*Landsting*“), milline valitakse 4 aastaks. Nõukogus on esindatud peale maakonna ka lääni piires olevad linnad, kui nende elanikkude arv on alla 50 000. Lääninõukogu käib koos harilikult vaid kord aastas — septembris. Vahepeal otustab küsimusi nõukogu poolt valitud administratiivkomisjon („*Förvaltningsutskott*“). Lääninõukogu käsitleb oma maakonna heaolu üldküsimusi, eriti aga põllunduse arendamist, tervishoidu, haridust, teid jne. Peamiselt tegeleb see aga tervishoiu alaga, milleks kulub umbes 2/3 kogu eelarvest.

Peatuluallikaks omavalitsusil on kinnisvara- ja tulumaks. Maal on veel eriline n. n. metsamaks, milline määratakse maaomanikule maharajatud metsa pealt. Muidugi on ka muid maksuobjekte (koera-, lõbustusmaks jne.).

Riik toetab omavalitsusi tervishoiu, hariduse, teede, sildade jne. korraldamiseks. Igas omavalitsuse piirkonnas on oma tervishoiukomitee. Ametlikud tervishoiuarstid maal saavad palka keskvalitsuselt, linnas — linnalt. Alg- ja täienduskoolid kuuluvad omavalitsusile, saades riigilt toetust, kuna kesk- ja kutsekoolid on enamuses riiklikud. Koolihooned kuuluvad aga omavalitsusile ja hoonete korrashoidmine on samuti omavalitsuste ülesandeks.

Maateede korrashoidmine toimub peamiselt naturaalkohustuse alusel, kuid töö hinnatakse ja 3/10 tasub tegijale riik.

Tartu aedlinnad ja aianduslinnaosad.

A. Martin.

Tartu linna maamõõtja ja kultuurtehnik.

A e d l i n n a d.

Vene keisririigi lõpu ajal, mil sakslus Tartus hoidis kramplikult võimu oma käes, olid linna maaala laiendamise võimalused väga piiratud, kuna linna ümbritsevate mõisade saksa soost omanikud ei andnud oma mõisade maid hoonestamiseks ja ühes linna sakslastega tarvitasid kõiki sidemeid seks, et varemalt Tartu linna piiril mõisamail tekkinud alevikud eesti soost

majaomanikkudega ei viidud linna administratiivpiiresse.

1916. a. ühendati Vene riigivõimu ettekirjutusel linnaga Karlova mõis, Purde talu ja Tähtvere mõisa Näituse, Tööstuse ja Vabrikute uuli maaalad, kuna Veeriku alev jäi ikkagi valla alla ja alles 1930. a. liideti linnaga.

Eesti Vabariigi algaastail oli Tartu Linnavalitsuse mureks uute ehitusmaade hankimine linnale, Riigivalitsuse poolt

tuldi vastu ja renditati linnale esialgu põllutulunduslikuks kasutamiseks kõik Tartu linna ümber asuvad riigistatud mõisade maad.

1923. a. jõuti niikaugele, et suurem osa neist maist viidi seadusandlikul teel Tartu linna piiresse, planeeriti ja mõõdeti looduses Tamme ja Ropka aedlinnaosad, kus 1924. a. algas hoogus ehitustegevus.

1927. a. hakkas riigivõim korraldama linnade ja alevite maid. Sel aastal ilmus Linnade ja alevite maaga varustamise seadus. Selle seaduse maksmahakkamisel olid Tartus uued aedlinnad peamiselt juba hoonestatud. Maa kasustamine oli rajatud õiguslikele vahekorrale, millised avaldusid üheltpoolt linna ja Põllutööministeeriumi vahel sõlmitud rendi- ja teiselt — linna ja üksikute ehituskrundipidajate vahel sõlmitud maakasustamislepinguis.

Linna ja alevite maaga varustamise seadus tühistas kõik endised lepinguvahekorrad riigi, linna ja üksikute maapidajate vahel. Kasustamisõiguse asemel seati omandiõigus kas pärisomandi ehk obroki näol.

Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse maksmahakkamisega tuli korraldada uuesti ühes muude eeslinnaliste maadadega ka hoonestatud aedlinnade maad. Juba 1923. a. rajatud aedlinnad tulid uuesti planeerida. Tuli uuesti kaaluda ja otsustada riigistatud maade jaotust linna, riigiasutiste, maavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide huvide seisukohalt. Need tööd kestsid 1931. a. septembrini, mil Vabariigi Valitsuse poolt kinnitati linnavolikogu otsused.

Samal ajal tehti tehnilisi eeltöid linnale lõplikult määratud maade kinnistamiseks Tartu linna nimele. See töö on praegu lõpukorral. Tamme linnaosa suudeti kinnistada linnale oktoobris 1931 ja Ropka linnaosa — jaanuaris 1932.

Peale maade kinnistamist linna nimele võimaldus maade ehitusplaani aluste, üksikute ehituskruuntide suuruse ja hinna alam- ja ülemmäära määramine linnavolikogu poolt märtsis 1932, mis kinnitati kohtu- ja siseministri poolt sama aasta mais.

Juunis 1932 kinnitati linnavolikogu poolt Tamme ja Ropka linnaosade kruuntide tükeldamise üksikasjalikud kavad ja müügihinnad. Esimesed kruuntide ostumüügilepingud sõlmiti 1932. a. lõpul, lepingute kinnitamine toimus 1933. a. jaanuari alul. Senini on sõlmitud 36 ostumüügilepingut.

Hoonestatud on praegu Tamme aedlinna osas 339, Ropka linnaosas — 169, kokku 508 krunti.

Üldse on planeeritud Tamme aedlinnaosas 436, Ropka aedlinnaosas — 175, kokku 611 ehituskrunti.

Tamme aedlinna üldsuurus on 150,814 ha, Ropka aedlinna — 138,716 ha, kokku 289,530 ha.

1929. a. asutati Tartus eraalgatusel endise Tähtvere mõisa omaniku poolt Tähtvere aedlinnaosa 230 ehituskruundiga 50-hektaarilisel Tähtvere mõisa ja Tartu linna vahelisel maaalal.

Tähtvere aedlinnas on praegu hoonestatud 20 krunti. Sellest aedlinnast peab kujunema tulevikus Tartu parim linnaosa, kuna seal on maksmas nõudlikemaid ehitussundmäärsi.

A i a n d u s l i n n a o s a d .

Tamme ja Ropka aedlinnade hoonestamisega riigistatud Tähtvere, Piiskopi ja Ropka mail, Tähtvere aedlinna asutamisega ja linna sees asuvate üksikute aia- ja muude suuremate kruuntide tükeldamisega väikesiks ehituskruuntideks on võimaldatud Tartu linna edaspidine loomulik ehitusmaaalaline arenemine lähemas tulevikus.

Linnavalitsuse käsutusse jäi veel 200 ha ümber maid, millest 75 ha asub linna administratiivpiires ja on linna omanduses Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse alusel; 125 ha asub väljaspool linna piire ja on Vabariigi Valitsuse otsusel renditatud linnale 99 aastaks vastutasuks linnapiires asuvate Tähtvere mõisa maade eest, millised anti linna poolt riigile.

See maaala oli 1929. aastani osalt linna mõisade, osalt ka üksikute kodanikkude põllutulunduslikul kasutamisel.

Selline maakasustamisviis kandis ajutist iseloomu ja polnud küllaldaselt tootus, andes küll üksikuile perekonnile tööd ja kõrvalteenistust, kuid see tööhulk oli siiski võrdlemisi väike selle tööhulga kõrval, mida need maad võisid anda intensiivsema maaharimisviisi juures. Ratsionaalsemaks maakasustamisviisiks on aia-, eriti puuviljaaiatulundus. Puuviljaaiatulundus varustab linna turgu saadustega, millest senini oli turul puudus ja mida võiks vedada ka kodumaa teiste linnade turgudele, isegi välismaale. Aiatulundus tõstaks maa tulundust ja annaks töö- ja elamisvõimalusi võrdlemisi hulgale pere-

konnale. Väljudes neist eeldusist, otsustas linna planeerimiskomisjon 1929. a. planeerida tähendatud maaala aianduslinnaosaks, kuid planeerimisel näha ette nende maade muutmise võimalus aedlinnaaks, mille järgi võib tõusta tarvidus tulevikus, kui kõik Tamme, Ropka ja Tähtvere aedlinnaosade vabad krundid on juba hoonestatud.

Selliseil aluseil koostati Ropka ja Raadi aianduskruntide planeerimiskavad. Ropka maaala, millest osa on linna piires, osa väljaspool linna piire, planeeriti 33 kvartaaliks 408 ehituskrundiga, suurusena linnale lähemas osas à 1000—1500 m², kaugemas — à 2000—2500 m². Ehituskruntide liitmise ja nende uuliosade juurdevõtmisega, millised pole tarvilikud liiklemiseks aianduslinnaosa ajajärgus, saadi 101 aianduskrunti suurusega à 1—2 ha (2½—6 vakamaad). Nende hulgas on ka krundid, millised anti kasustada endise Ropka mõisa töölisile.

Raadi aianduslinnaosa planeeriti 17 aianduskrundiks 64 ehituskrundiga. Igal ehituskrundil on nähtud ette üks ehituskrunt, millele võib ehitada jäädavalt elumaja. Selline ehituskrunt antakse aiapidajaile jäädavalt, kuna muu osa ajuti-

seks kasutamiseks, esialgu 50 aastaks.

Uulide rajamise arvestati, et aianduslinnaosad oleksid Tamme ja Ropka aedlinnaosade orgaaniliseks laienemiseks, et uulide suund läheks topograafiliselt madalamaid kohti mööda, kust aianduslinna ajajärgul oleks võimalik kergesti juhtida ära pinnavett ja kuhu hiljem võiks odavaimini ja soodsaimini ehitada kanalisatsiooni, et uulide pikkus oleks minimaalne, kuid nende võrk oleks siiski küllaldane liiklemiseks ja et aianduslinna uulid jääks tulevikus aedlinna uuleks.

Ropka ja Raadi aianduslinnaosade krundid anti välja 1930. a. kevadel. Kolme järgneva aasta jooksul on mitmel krundil tekkinud korralikud aiamaajapidamised.

Hoonestatud on Ropka aianduslinnaosas 101 krundist 52, Raadi aianduslinnaosas — 17 krundist 15 krunti.

Majanduslikult raskel ajajärgul edeneb uute eluasemete ja uute töö- ja eluvõimaluste loomine visalt, kuid sihi- ja kava-kindlasti.

Aianduslinnaosade asutamine on viimasel ajal omandanud erilise tähelepanu tööpuuduse vastu võitlemise küsimuse lahendamisel ja Tartus on selle küsimuse lahendamine teostunud juba 3 aasta eest.

Kroonika.

Tartu linna Jaama mõisa majapidamisest.

Käesoleval aastal täitub 200 aastat ajast, mil Tartu linn omandas ostuteel linna külje all asuva Jaama mõisa 1500 hõberubla ja kahe hobuse eest.

1919. a. eestlasist koostuv linnavalitsus võttis mõisa majapidamise oma kätte, mis tollejani oli olnud pikemat aega rendil.

Kauemat aega kestnud rentnikkude majapidamine ja linnavalitsuste huvipuudus oma mõisa vastu jättis vaatajale majapidamisest kurva pildi — osa hooned varemeis (1917. a. revolutsiooni päevil põletatud), teised eranditult korrast ära, vajades ümberehitust või põhjalikku remonti. Puudusid mitmed vajalikumal majapidamishooned. Paremat muljet ei jätnud ka põllud. Maad viletsalt haritud, umbrohus. Kõrgemad kohad võetud künni alla, aga põlluaäred ja vahed, kui vesised, jäetud heinamaiks. Leidus palju soostunud maid. Kuigi Jaama mõisa maad on üldiselt vesised, põmud pandud rõhku nende kuivatamisele.

1919. a. Linnavalitsus, asudes mõisa pidamisele, seadis sisse korraliku majapidamise, arendades kolme majapidamisharu — põllu-, aia- ja karjatulundust.

Põldu oli sel ajal Jaama mõisal 82 ha, samapalju sooheinamaid ja alaväärtuslikku karjamaad.

Alustati tagasihoidlikult ja väikselt. Vallasvara ostuks kui ka jooksvaiks kuluks kulutas linnavalitsus 1500 kr. Edaspidine areng pidi sündima majapidamistulude arvel eelarve korras.

Tuli asuda põllutulunduslike hoonete ehitamisele, sest puudusid aidad, laudad, heinaküünid jne.

Nüüd, 13 aasta jooksul on ehitatud 12 hoonet, neist 8 suuremat ja ostetud parimaid põllutööriistu ja masinaid.

Peamiseks sihiks oli maade parandamine. Ajajooksul on kraavitud ja torutamisega parandatud 65 ha maad. Peaegu pool sellest sooheina- ja karjamaast on tehtud kultuurmaaks, ülejäänud osas on torutatud põllumaid. Maaparandustöiks on kulutatud 30 000 kr., sellest 10 000 kr.

on saadud riikliku maaparanduslaenua.

On kavatsus teostada kõigi maade parandamist, milleks ongi alatud eeltöödega, sest umbes 65 ha kõlbmata maad ootavad veel parandust.

Aia all on praegu 9 ha maad. On olemas puukoolid, kus kasvatatakse vilja- ja ilupuid ja põõsaid. Aiast saab linn parkide ja platside kaunistamiseks puid, põõsaid ja lilli.

Karjapidamist võidi alata üsna väiksel, sest puudus korralik karjalaut. Ehitatud lauda ümber, asuti karja suurendamisele. Praegu on majapidamises 70-pealine kari, neist ligi 50 piimalehma. Püütakse arendada angelni tõugu. On kavatsus karja suurendada ja seks ehitada karjalaut 100 veisele.

1931./32. a. ehitati piimakoda, varustades seda täieliku ajakohase seadistuga, milline võimaldab toota tervet ja puhast piima ja saata see pudeleis tarvitajaile koju kätte.

Ehitused, maaparandus, inventari täiendamine on teostatud eelarve korras, mõisapidamisest saadud tuludest.

Maaparanduse ja uute ehituste läbi on mõisa väärtus tõusnud tunduvalt.

Peale selle on Jaama mõis andnud 13 aasta jooksul oma sissetulekuist linna üldkulude katteks ligi 147 000 kr., ehk keskmiselt 10 000 kr. aastas. Ülaltoodust selgub, et linna põllutulundus võib olla kasutoov, aidates vähendada ka kodanikkude maksukoormat.

Tartu linna Kaagvere lastekodu.

Tartu linna lastekodu asus varemalt linnas. Pikkade kaalutluste järele viidi see 1930. a. sügisel Kaagveresse, mis asub Emajõe kaldal 10—11 km Tartu linnast, eraldatud teisist elamusist. Põhjapool voolab ilus jõgi, millel suvel elav liikumine ja hõlpus ühendus linnaga, lõunast piirab asutist suur, ilus, kuiv männimets. Maapinna moodustavad kruusamuld ja liiv. Kõik kui loodud laste kasvamiseks ja kosumiseks.

Endise mõisa hooned on seatud täielikult korda lastekodu jaoks ja linn ehitas veel juurde kaks suurt paviljoni elamiseks. Eluhooned on üksteisest lahus, et anda asutisele enam kodust ilmet. Mõisa süda — 83 ha maaalaga, millest üle 30 ha põldu ja ligi 1,5 ha aeda, on asutise kasustada. On seatud sisse täielik majapidamine. Põllu-, aia- ja karjasaadused

tarvitatakse lastekodu ülalpidamiseks.

Kasvandikke on 147, milline arv kõigub — mõned lahkuvad, uued tulevad juurde. Lapsed on 2½—18 aastat vanad. Asutisel on oma algkool nelja õpetajaga, kes ühtlasi ka kasvatajaiks. Eelkooliealised lapsed elunevad koos, kus õpetust jagab lasteaednik. Algkooliealised käivad talvel oma koolis, suvel II, III ja IV õppeaasta lapsed — külas palgalistena karjas. Palk hoitakse neile täisealiseks saamiseni pangas. I, V ja VI õppeaasta lapsed jäävad kodu tööle. Algkooli lõpetanud kasvandikud jäetakse veel aastaks kodusse, kus nad järjekorras harjutavad toil aias, põllul, heinamaal, köögis, karjalaudas, sigalas, õmblemas, pesemas, maja koristamas, hobustega töötamas jne. Peale selle paigutatakse hea vaimuannetega lapsi kutsekoolesse ja keskkoolesse, meistrite juurde jne. Linnas õppijaid paigutatakse perekonnisse kosti peale, et harjutada lapsi perekondlikus elus.

Kool töötab endises härrasmajas täiesti korralikes ruumes. Õppevahendeid on tarvilik arv. Koolitööst vaba aeg on kasutatud viimseni, et lapsed oleks alati tegevuses, mis parimaid kasvatuslikke tegureid.

Suvel rakendatakse lapsed välistööle — aia-, põllu-, heinatööle, karja jne. Töö ja hea toidu tagajärjel on lapsed terved, tugevad ja elurõõmsad.

Uus tagatissüsteem Helsingi gaasivabrikus ja elektrijaamas.

Helsingi linnavolikogu otsustas muuta senist tagatissüsteemi gaasivabriku ja elektrijaama arvete õiendamise alal. Uue süsteemi järgi võetakse aboneerimise alguse puhul uult aboneerijalt sisse avanss, mis vastab väljaarvutatud ligikaudsele kulule, mida võiks näha ette arvete õiendamise perioodi kohta. Järgmisiks perioodiks võetakse avanss eelmise perioodi tegeliku kulu suuruses. Seda avanssi võib aga aboneerija vabal valikul ka asendada gaasivabriku või elektrijaama poolt tunustatavate krediitasutiste tagatisega.

Majapidamiskursused tööta naistele Tampere.

Tampere linnavolikogu otsustas korraldada majapidamiskursusi tööta naistele. Kursused kestavad 10 nädalat. Selliseid kursusi korraldatakse neli, kusjuu-

res igale kursusele võetakse 24 naist. Kursuste kogukulu arvatakse 168 300 margale, millest 70 520 marka jääks linna puhaskuluna. Niisama otsustas linnavolikogu korraldada oskuskursusi noortele meestele. Kursusile võetakse vastu kivitöö alale 10, betoonitöö — 8, puusepatöö — 4 ja müüritöö alale 8 õpilast. Kursuse kuld on 83 000 marka, millest jääb linna puhaskululuks 32 300 marka.

Oskuskursused naistele Kuopios.

Kuopio linnavolikogu otsustas korraldada oskuskursusi naistele sellisel juhtumil, kui riik annab seks toetust ja kui osavõtjatena annab end üles vähemalt 30 isikut. Kursusil käsitletakse käsitööd, kodumajapidamist, tervishoidu, lastekasvatust, arvutamist ja mustrite joonistamist. Kursused kestaksid 20 nädalat. Kulused nähti ette 145 000 marka ja tuluna tehtud tööde müügist — 15 000 marka.

Pensionäride arv Leedus.

1932. a. aluks oli Leedus üldse 2719 pensionäri — 2278 vastu 1931. a. Pensionärest oli tsiviilametnikke 1107 (1931. a. — 786), kaitsevaelasi 179 (1931. a. — 151), sõjainvaliide 525 (1931. a. — 477), endise Vene väe invaliide 774 (1931. a. — 721), isikuid, kel on erilisi teeneid, 134 (1931. a. — 143).

Pensioneri- ja toetusfondi sissetulekud võrdusid 1932. a. 7 089 365 litiga, sellest saadi 5 835 526 litti palkade kärpimisest ja 1 253 839 litti muist allikaist, kuna 1931. a. saadi vaid 6 554 597 litti sissetulekuid.

Väljaminekuid oli 1932. a. üldse 4 033 655 litti, sellest maksti pensioneks tsiviilametnikele ja kaitsevaelasile 2 260 622 litti, rahalisi toetisi anti 710 878 liti suuruses.

Fondi jääk võrdus seega 1932. a. 3 572 745 litiga — 4 022 771 liti vastu 1931. a. ja 3 485 055 liti vastu 1930. a.

Pensionid sõjainvaliidele, endise Vene väe invaliidele ja eriliste teenetega isikule, 1932. a. kogusummas 1 062 155 litti, maksti välja riigikassast. 1. jaanuaril 1933 oli fondi suurus 23 813 litti, 20 240 355 liti vastu 1932. ja 16 217 584 liti vastu 1931. a.

Kinondus Breslaus.

Breslau Linna Statistikabüroo kuukirjas „*Monatsberichte des Statistischen Amtes der Stadt Breslau*“ on antud ülevaade kinonduse arenemisest Breslaus viimase 20 a. jooksul.

Esimesist primitiivseist katseist saajandi vahetusel on kinondus kujunenud kolme aastakümne jooksul majandusliku elu tähelepandevaks teguriks, milline peetakse ülal rahva laiemate hulkade poolt, on arendatud nende poolt ja kohandatud nende maitsele. 1925. a. toimetatud lugemise järgi oli Saksamaal 3209 kinot, milles leidis teenistust umbes sama arv inimesi, mis teatreiski. Sellest ajast saadik on kinode arv tõusnud tunduvalt. 1931. a. lõpul oli Saksamaal 5071 kinot ümmarguselt 1 900 000 istekohaga.

Breslaus hakkas kinondus arenema mõni aasta enne maailmasõda. 1911. a. lõpul oli seal 11 kinot umbes 5000 istekohaga. 1914. a. oli Breslaus juba 23 kinot 6700 istekohaga. Sõja- ja sellele järgnenud aastad tekitasid teatud seisaku kinonduse arengus, mis lõppes rea suuremate kinode ehitamisega, nii et 1926. a. oli juba 28 lõbustusmaksu maksvat kinot, peale selle veel 2 kinot üldkasulikuks otstarbeks ümmarguselt 1100 istekohaga; need 2 kinot on ka vahastatud lõbustusmaksu maksmisest. 1930. a. on kinosid juba 34, 1931. a. lõpuks langes nende arv 32-le, kuna istekohtade arv kasvas aasta-aastalt, nimelt 11 347-lt 1926. a. — 18 016-le 1931. a. Nii tõusis keskmine kohtade arv kinos 405-lt — 563-le. Kuna 1911. a. tuli iga 1000 elanikule 9 istekohta, tuli neid 1931. a. 29.

Neist 29 kinost on 7 300 istekohaga, 7 — 300—500, 12 — 500—1000, kuna ainult 3 kinos on üle 1000 istekohta. 1926. a. külastas 28 lõbustusmaksu maksvat kinot 4 120 669 isikut, 1928. a. on see arv juba 5 123 233, 1929. a. koguni 5 945 747. Alates sealt annab end tunda majanduskriis. 1930. a. külastas kinosid 5 782 946 isikut, 1931. a. — 5 604 252, seega 3,1% võrra vähem kui 1930. a.

Breslulased on agarad kinoskäijad. 1926. a. tuli keskmiselt 7,0 külastajat nädalas ühele istekohale. Vaatamata majanduslikult raskele ajale oli 1931. a. see arv siiski 6,0. Võrdluseks olgu tähendatud, et 1926. a. käis Berliinis, kus kinodes oli üldse 152 857 istekohta, 48 249 167 isikut, seega 6,1 isikut ühele istekohale — 7,0 vastu Breslaus. Viimase elanikud on

järelikult suuremad kinoharrastajad kui berlünlased. Berliinis tuli 1931. a. keskmiselt 5,6 isikut nädalas ühele istekohale, kuna Breslaus oli see arv 6,0.

Vaatamata Saksamaa majanduse katastroofilisele kokkuvarisemisele ja suure töötaolekule, on kinoskäimine 1930. ja 1931. a. kahanenud võrdlemisi vähe. See kahanemine oleks olnud tundavam, kui poleks aetud otstarbekohast hinnapolitikat ja poleks võimaldatud kinoskäimist ka töötuile.

Pole huvituseta vaadelda Breslau 4 teatri külastajate arvu. Hooajal 1926/27 oli see 775 233, seega veidi rohkem kui $\frac{1}{3}$ kinoskäijate arvust. Järgnevate hooegade kohta on andmeid vaid kolme teatri — linna, „Lobe“ ja „Thalia“ teatri kohta (puuduvad andmed „Näitemaja“ kohta). Tähenstatud 3 teatri külastajate arv näitab tõusu tendentsi. Kui hooajal 1926/27 oli see 487 192, tõusis see hooajal 1929/30 — 650 657-le, 1930/31 — isegi 658 598-le. Alles hooajal 1931/32, seega veidi hiljem kui kinodes, andis end tunda majanduskriis; viimati mainitud hooajal langes teatrikäijate arv 598 286-le, s. o. 61 312 isiku võrra, võrreldes eelmise hooajaga. Siinjuures tuleb muidugi pidaada silmas ka asjaolu, et teatrid töötavad vaevalt 10 kuud aastas, kuna kinod seevastu kogu aasta. Tuleb ka arvestada seda, et ka pääsmete hinnad on kinodes palju madalamad kui teatris. Nii kõikusid kinopiletite keskmised hinnad 1928.—1931. a. 98 ja 84 penni vahel, kuna teatripiletite keskmised hinnad — 2 - 3 riigimarga vahel. Sellest on ka tingitud, et kinoskäijate ringkond on laialdasem kui teatriskäijate oma, on ju kinoskäimine palju sundimatum aja ja vähenõudlikum riietuse suhtes.

Suure osa kinoskäijast moodustavad töötud, kes vastava kaardi esitamisel saavad endale ja ühele perekonnaliikmele

pääsmeid erilise hinnaalandusega kõigisse kinodesse, arvatud välja 3 suurimat. Näiteks augustis 1932 oli 353 693 kinoskäijast töötuid ja nende perekonnaliikmeid 139 235, s. o. 39,4%. Samal kuul arvati Breslaus olevat 217 000 töötut ja nende ülalpidamisel olevat isikut. Oletades, et viimaste hulgas on ka 18-aastasi, kes ei tohi külastada iga etendust, siis arvates maha nende üldarvu, käib Breslaus iga töötut ja selle perekonnaliige kinos keskmiselt 1,2 korda kuus. Suurim arv kinoskäijaid — töötuid langes väikekinodele (500—1000 istekohaga) 56,2% väikekinode külastajaist, ehk 46 352 — 82 423-st olid töötud. Keskmiste kinode (501—1000 istekohaga) külastajaist oli töötuid 54,7% ehk 69 153 — 151 481-st. Pisikinode (kuni 300 istekohaga) külastajaist oli töötuid 23,8% ehk 7900 — 33 133-st. Suurkinode (üle 1000 istekohaga) külastajaist oli töötuid vaid 18,3% ehk 15 830 — 86 656-st, milline nähe on osalt tingitud sellest, et alates augustist 1932 kaks kinot kolmest ei andnud töötuile hinnaalandust.

Kinondus on tehnilisest küljest korraldatud ümber põhjalikult ja seda just helifilmi tulekuga. Vastav ümberkorraldus teostati Saksamaal 1930. a., seega just aastail, mil majanduskriis oli raskeim, kuid vaatamata tehnilisile ja rahanduslikele raskusile saavutati häid tulemusi. Esimesed helifilmid tulid Saksamaale 1929. a. Põhja-Ameerika Ühendriikidest. Arvestades suuri kulusid, võisid helifilme muretseda vaid suured kinod. Ent siiski on helifilmi võidukäik täielik. 1932. a. septembri lõpul oli Saksamaal 3532 helifilmikinot. Kui 1929. a. lõpul omasid helifilmiaparaati vaid 4% kinodesst, oli neid 1929. a. septembri lõpul juba 68%. Ka Breslaus on helifilm saavutanud tähelepanitava seisukoha kinonduses, sest peaaegu kõik kinod on võimelised näitama helifilme.

BETOONTORUTÖÖSTUS O. VAREV

VEERENNI 49.
TELEFON 462-01.

TALLINN

PALDISKI 42-a.
TELEFON 429-87.

Soovitab odavate hindadega tsementtorusid, kaevurõngaid, põllutorusid, müüri-, parkett-, katuse- ja õõnsaid kive, aiapõste, tsement- ja terrazzohauakaste.

Eesti Kindlustusaktsiaselts

EESTI LLOYD

Asutatud 1919. a.

ASUKOHT TALLINNAS, PIKK T. 11, OMA MAJAS.
TEL. Nr. Nr. 430-08 ja 448-94.

Toimetab: **Elu-,
tule-,
õnnetusjuhtumite-,
murdvarguste-,
klaasi- ja
veokindlustusi.**

Edasikindlustus välismaa kapitalrikkais seltses. Seltsi poolt seni
väljamakstud kahjude summa ulatub üle

kr. 2.500.000.—

See on parimaks tõenduseks kindlustamise määratud kasust.

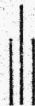
Seepärast

kindlustage oma elu ja varandus kuni veel aeg!

Tallinna Linna Pank

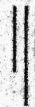
TALLINNAS, SUURE JA VÄIKSE KARJA TÄN. NURGAL.

Telegrammi aadress: „Linnapank“.

Kõnetraadid: juhatus: 443-40, 427-19, 448-39.

Kodune keskjaam: 426-75.

**Toimetab kõiki pangaoperatsioone
sise- ja välismaal.**